

Helena Ľos Ivoríková¹

Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta

<https://orcid.org/0009-0005-9867-7996>

TVORIVÉ VYUČOVANIE A JEHO PRÍNOS PRI ELIMINÁCIÍ CHÝB ŠTUDENTOV UČIACICH SA SLOVENČINU AKO CJ/DJ²

Proces osvojovania si slovenčiny ako cudzieho/druhého jazyka (CJ/DJ) je procesom neustáleho prehodnocovania pasívne alebo aktívne osvojených zručností, pričom sa študent počas neho posúva od osvojeného systému materinského jazyka k osvojeniu cudzieho jazyka. Stáva sa nositeľom „vlastného cudzieho jazyka“, tzv. medzijazyka (interlanguage), ktorý je prechodným a meniacim sa štádiom znalosti CJ/DJ a ktorý je neustále prehodnocovaný. Práve medzijazyk, ktorý predstavuje svojbytný systém, nedokonalú verziu cieľového jazyka, obsahuje jazykové chyby, ktorým sa v našom príspevku venujeme. I keď chyby v istom zmysle signalizujú aktívne zapojenie študenta do procesu získavania znalostí CJ/DJ, v našom príspevku sa zameriavame na tvorivú automatizáciu správnych jazykových javov, ktoré pomôžu chyby eliminovať. Mnohé chyby vznikajú ako prejav kolísania znalostí týchto javov a spôsobujú v medzijazyku nestabilitu. Napriek tomu, že tá je jeho prirodzenou súčasťou, skúmanie chýb študenta a tvorivé predchádzanie chybám môže napomôcť efektívnejšiemu osvojovaniu CJ/DJ. Najmä v prípade chýb, ktoré sa môžu na vyšších úrovniach vynárať ako následok zmeny formy komunikátu alebo ako následok rozšírenia informácií týkajúcich sa napríklad konkrétneho gramatického javu. V príspevku poukážeme aj na tvorivý spôsob odstraňovania chýb, ku ktorým dochádza z dôvodu ustrnutia nesprávne osvojeného jazykového javu, k tzv. fosilizácii. Podporíme dva základné prvky tvorivosti – novosť a zmyslupnosť. Tieto, prítomné v didaktických metódach a zadaniach, zefektívnia odstraňovanie chýb a automatizovanie správnych jazykových javov formou zmysluplných aktivít a cvičení. V príspevku navrhne aj tvorivé riešenia týkajúce sa niektorých chýb typu word1/0, phrase, subword rešeršované z korpusu dát errkorp-pilot.

Kľúčové slová: osvojovanie si slovenčiny ako cudzieho/druhého jazyka, tvorivosť, errkorp- pilot, medzijazyk, jazykové chyby

¹ helena.los.ivorikova@uniba.sk

² Táto štúdia vznikla ako súčasť riešenia grantového projektu APVV-19-0155 *Jazykové chyby v slovenčine ako cudzom jazyku na báze akvizitného korpusu*. Zodpovedná riešiteľka: doc. PhDr. Jana Pekarovičová, PhD. Doba riešenia: 2020 – 2024.

Úvod. Pri osvojovaní si cudzieho/druhého jazyka (CJ/DJ) dochádza na všetkých jazykových úrovniach k mnohým chybám, ktoré sú dôkazom kolísavých znalostí rôznych javov. Tieto destabilizujú medzijazyk, a to dokonca i na vyšších jazykových úrovniach. Na týchto sa prekvapivo vyskytujú aj chyby, ktoré neboli na predchádzajúcich úrovniach prítomné. Podľa Kotkovej (2017: 23) sú často následkom inej formy komunikátu (hovorený vs. písaný prejav) alebo následkom rozšírenia informácií týkajúcich sa napríklad konkrétneho gramatického javu. V procese osvojovania jazyka sa tak vyskytne tzv. *U-krivka rozvíjania jazykových zručností* (Tamže: 23), pričom neskôr sa správnosť problematických javov zlepšuje. Chyby prítomné v medzijazyku môžu tiež reprezentovať ustrnutie nesprávne osvojeného jazykového javu, tzv. fosilizáciu.

Na základe našich doterajších pedagogických skúseností by sme radi predstavili niekoľko príkladov automatizácie niektorých problematických jazykových javov. Tá bude postavená na princípoch tvorivosti, konkrétne na jej dvoch základných prvkoch – novosti a zmysluplnosti. Kreatívnym spôsobom sa podporí eliminácia chýb, pričom kľúčovým bude používanie, resp. vystavovanie študenta čo najväčšiemu množstvu správnych jazykových javov a využívanie inovatívnych metód vyučovania zameraného na študenta.

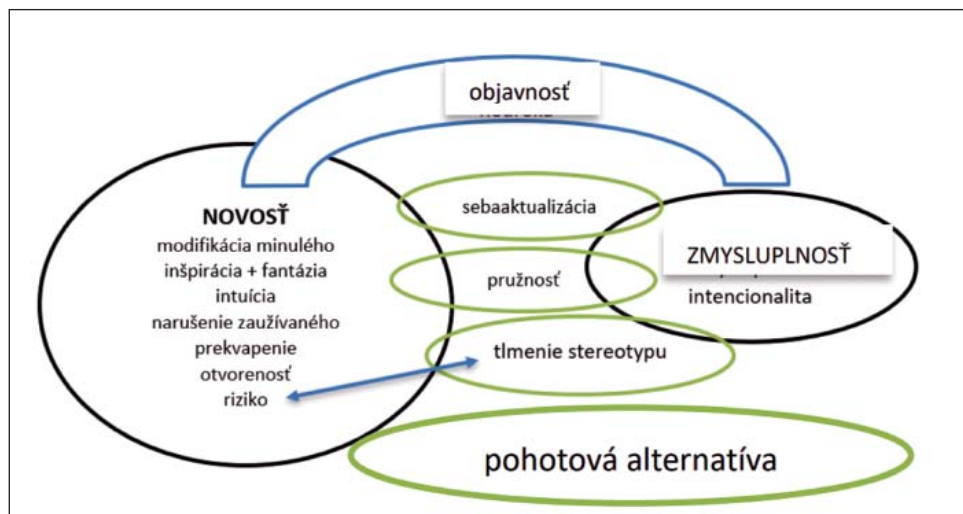
Zameriame sa na problematiku efektívneho automatizovania si negácie v slovenčine a predstavíme aj niektoré cvičenia týkajúce sa chýb typu *word1/0*, *phrase* a *substword* rešeršované z korpusu dát errcorp-pilot.

1. Aký lingvodidaktický potenciál má tvorivosť? Pri eliminácii chýb v rámci dynamického a často nevyspytateľného medzijazyka na všetkých jazykových úrovniach môže vo veľkej miere pomôcť aplikovanie tvorivého prístupu k vyučovaniu. Ten sa primárne realizuje formou kreatívne koncipovaných alebo sprostredkovaných zadaní a aktivít zameraných na problematické jazykové javy.

Tvorivosť je jednou z kognitívnych činností ľudskej mysle a úzko súvisí s poznávaním sveta a učením všeobecne. Je predmetom kognitívnej psychológie, ktorá sa zaoberá štúdiom vedomých a nevedomých poznávacích procesov, ako je vnímanie, predstavivosť, myslenie, reč, pamäť a učenie, a ktorá sleduje procesy fungovania človeka ako psychosociálnej bytosti, pričom tvorivosť je integrálnou súčasťou myslenia, hovorenia i správania. Je teda prirodzenou kognitívnou výbavou každého študenta, a preto je efektívne využiť ju ako nástroj podporujúci efektívne osvojenie si slovenčiny ako CJ/DJ.

Lingvodidaktická aplikácia tvorivosti do výučby musí stáť na dvoch základných pilieroch – dvoch kľúčových atribútoch tvorivosti: na novosti a zmysluplnosti. Tieto sa realizujú rôznymi spôsobmi, ktoré sa tiež prelínajú (obr. 1). Novosť predstavuje narušenie zaužívaného, modifikáciu minulého, podporuje inšpiráciu, fantáziu, otvorenosť, prekvapenie, intuíciu a vystavuje učiteľa aj študenta riziku. Spolu so zmysluplnosťou, ktorá je niekedy pomenovaná ako intencionalita, ju

spája objavnosť. Prienikom novosti a zmysluplnosti je sebaaktualizácia (jedna z najvyšších ľudských potrieb), pružnosť, tlmenie stereotypu a hľadanie pohotovej alternatívy.

Obrázok 1. Atribúty tvorivosti³

Všetky vymenované fenomény je možné prakticky aplikovať do výučby a využiť ich ako efektívne nástroje eliminácie chýb v medzijazyku študentov.

1.1 Novosť

1.1.1 Modifikácia minulého. Jedným zo spôsobov aplikovania prvkov novosti do výučby je modifikácia minulého. Nie je nutné modifikovať všetky doteraz používané didaktické materiály, čo vyžaduje veľkú časovú dotáciu. Postačuje napríklad prehodnotenie prístupu učiteľa k samotnému korigovaniu chyby študenta v hovorenom prejave. Ide o prehodnotenie tzv. externej spätnej väzby (*external feedback*). Poukazuje na to G. F. Marcus (1993: 55), ktorý odporúča minimalizovať poukazovanie na chybu a na jej pomenovanie (*negative evidence*) priamo (*complete/partial/noisy feedback*). V prípade eliminácie chybných predložkových spojení (chyba typu *substword_dep*⁴), ktoré sa v rámci pilotnej verzie errkorpu vyskytujú 342-krát⁵, by sme tak nemali aplikovať tento spôsob spätnej väzby:

³ Podľa autorov Szobiová, 1999; Eliášová, 2011; Zelina, 1984; Švec, 1998; Kusá, 2006.

⁴ Najfrekvencovanejšími boli chybné zámény predložiek na (58x), v (51x), do (46x), s (34x) a z (33x). Relatívna frekvencia bola najvyššia pri jazykových úrovniach: A1.2, A1.1, A2.1, následne prekvapivo C1, nasleduje B1, B2, a A2.2, C2.

⁵ p. Errkorp-pilot, 2022.

- Študent: Išiel som do lekára.
- Učiteľ: *Nepovieme do lekára, ale Išiel som k lekárovi.*

G. F. Marcus odporúča posilniť poukazovanie na správnosť tvaru (positive evidence) a kognitívnu stimuláciu študenta správnymi tvarmi a spojeniami:

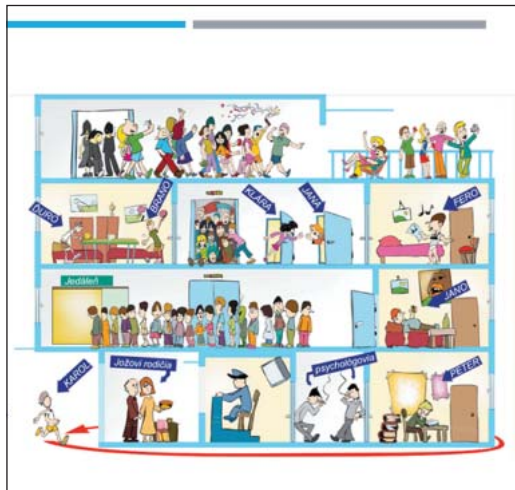
- Študent: *Včera som išla do lekára.*
- Učiteľ: *Prečo si včera išla k lekárovi?*
- Študent: *K lekárovi som išla preto, lebo som mala vysokú teplotu.*

Práve tento prístup k chybe korešponduje s našou pedagogickou skúsenosťou a následne má súvis aj s automatizačnými cvičeniami, ktoré v príspevku predstavíme. Ich podstatou je:

a) buď koncentrovaný výskyt správneho tvaru, ktorý sa študent formou zaujímavých zadaní učí nevedome,

b) alebo zaujímavé tvorivé cvičenie, v ktorom sa precvičuje tvorenie daného javu. V zadaní sa však nekladie dôraz na samotný jav, ale zadanie tvorivo motivuje študenta k aktívnemu zapojeniu sa do cvičenia.

Modifikácia minulého je zároveň priestorom na opakované použitie hotového cvičenia/obrázka, keď dochádza k tvorivej „didaktickej upcyclácii“ pôvodného zadania. Napríklad cvičenie určené na precvičovanie predložkových spojení (obr. 2) môže poslúžiť ako podklad pre vytvorenie textovej hádanky (monológ) alebo pre vytvorenie fiktívneho dialógu s cieľom precvičiť vytváranie textov s negáciou. Negáciu je možné automatizovať aj vzájomným čítaním hotových textov a hádaním, kto je kto. Súčasťou týchto textov sú aj praktické hovorové frázy *Dnes sa mi nechce nič* a *Nič mi to nehovorí*.

Obrázok 2. Krížom-krážom A2, 2018: 94

(monológ)

Nie, dnes nikam nejdem. Nebudem s nikým žúrovať. Dnes nechcem s nikým hovoriť a nič piť. Neodídem zo svojej postele. Nepozývajte ma ani na džezový koncert. Dnes nie. Dnes si neoblečiem ani pyžamo. Dnes sa mi nechce nič! Kto som?

Odpoveď: Si Jano.

(1. poschodie, izba vpravo)

(dialóg)

A: Nevidela si Petra?

B: Netuším, o koho ide.

A: Nepoznáš toho blond medika? Nikam nechodí, stále sa učí. Nemá rád výťahy a s nikým sa počas skúškového nestretáva.

B: Nič mi to nehovorí.

1.1.2 Prekvapenie a narušenie zaužívaného. Metajazyk študenta obsahuje doteraz osvojené jazykové prvky, ktoré sú priebežne obohacované o prvky nové, a to postupne – špirálovito (Hrdlička, 2016: 29), pričom sa kladie dôraz na prezentovanie javov od jednoduchších po zložitejšie. Študent pri osvojovaní novej látky, resp. istej nadstavby doteraz naučenej látky, často zabúda na jednoduchšie základy. V týchto začne robiť chyby, pričom v nových zložitejších javoch ich nerobí. Predchádzať sa tomu dá:

- a) formatívnou „revitalizáciou“ doterajších javov, t. j. ich priebežným precvičovaním využívajúc momenty **prekvapenia**, napríklad vďaka krátkym aktivizačným zadaniam (wake-up activities),
- b) alebo využívaním úloh založených na prvkoch **gamifikácie**⁶, t. j. na mechanizme hrového myslenia, interakcie a pravidiel. Ide najmä o online hry (kahoot) alebo o pamäťové, príbehové, súťažné (Activity) alebo vedomostné (tajnička) hry.

Zároveň je možné podporiť automatizačnú fázu osvojovania si jazyka **narušením zaužívaných** vzorcov výučby zo strany učiteľa a vzorcov participácie na vyučovaní zo strany študenta, čo tiež korešponduje s atribútom novosti. Na základe našej pedagogickej skúsenosti⁷ vyplývajúcej z výskumu realizovaného počas letného semestra akademického roka 2022/2023 sa ukázalo efektívnym zavádzanie inovatívnych metód vo výučbe vďaka úlohám podporujúcim **rovesnícke učenie** (peer-learning) alebo vďaka rôznorodým aktivitám podporujúcim **zviditeľňovanie myslenia**⁸ (give one get one). Dôležitú úlohu tu zohráva aj využívanie **kolaboratívnych/kooperatívnych metód** využívajúcich napríklad aktivity typu skladačka (jigsaw). Zaužívané postupy je možné inovovať aj výučbou,

⁶ Viac k problematike Kapp 2012.

⁷ Absolvovanie 2-semestrálneho kurzu Ako inovatívne učiť na VŠ na Filozofickej fakulte UK (akademický rok 2022/23).

⁸ Príklady viacerých aktivít sú dostupné na <https://pz.harvard.edu/thinking-routines>

ktorá bola zameraná na učiteľa (teacher-oriented teaching) a ktorú transformujeme na **výučbu zameranú na študenta** (student-oriented teaching). Všetky menované metódy aj aktivity v pozitívnom slova zmysle narúšali „komfortnú zónu“ študenta i učiteľa. Následkom ich aplikácie sa zvýšila aktivita študentov, ich väčšia spoluzodpovednosť za to, čo sa naučia, a ich spolupráca v rámci skupiny (Boud et al., 2013: 8 – 9). Zároveň je nutné podporovať aj **konštruktívnu kontinuitu**, (Biggs, 2014: 5 – 22), t. j. konštruktívne zosúladienie všetkých aktivít tak, aby napomáhali študentom priebežne smerovať k cieľu stanovenému na začiatku semestra.

1.2 Zmysluplnosť. Druhým pilierom tvorivosti je hodnotnosť (Eliášová, 2017: 57), resp. zmysluplnosť akejkoľvek tvorivej aktivity, ktorá by mala viesť k intencionálnej interakcii subjektu s objektom (Zelina/Jaššová, 1984: 19), a to cieľavedome a objavne pre seba alebo referenčnú skupinu. Je dôležitou úlohou učiteľa vzbudiť záujem študenta, nasmerovať jeho výber k aktivitám aktivizujúcim, automatizujúcim a testujúcim preberaný jav efektívne a inovatívne. Študent by si mal podvedome uvedomiť potrebu precvičovania daného javu, pričom obsah a forma zadania alebo prezentovanej látky by mali vzbudiť jeho záujem a rešpektovať jeho potreby. Práve tvorivosť ako jedna z najvyšších potrieb človeka⁹ reprezentuje kategóriu vlastného naplnenia študenta, t. j. sebaaktualizácie, takže túto je nutné aplikovať nielen do zadaní, ale aj do celkového prístupu k výučbe. Mimoriadnu úlohu tu zohráva zvyšovanie motivácie študenta. Nasledujúce typy cvičení obsahovo aj formálne zohľadňujú potreby študentov a pozitívne stimulujú ich motiváciu.

2. Tvorivé cvičenia na elimináciu chyby *neg*. Dvojitá negácia síce popri lexikálnej negácii a najčastejšej chybovej gramatickej propozičnej negácii (Mošaťová et al., 2023: 413) nepatrí medzi najfrekvencovanejší typ chýb *neg*¹⁰ u študentov učiacich sa slovenčinu ako CJ/DJ, ale práve cvičenia obsahujúce dvojitú negáciu môžu sekundárne pomôcť aj pri osvojení si správnych tvarov gramatickej propozičnej negácie. Táto sa veľa ráz v textoch realizuje ortograficky nesprávne, a preto aj vizuálna kognitívna stimulácia študenta môže pomôcť.

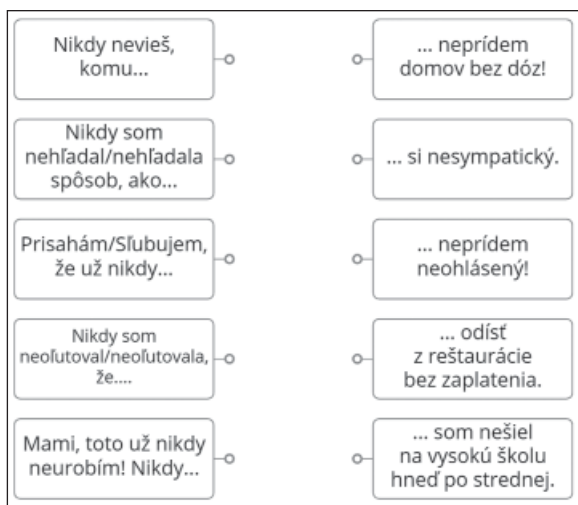
S prípravou **priradovacích cvičení** obsahujúcich dvojitú negáciu pomôže napríklad Slovenský národný korpus, a to napríklad vyhľadaním lemy vymedzovacieho zámena *nikto, nič* alebo vymedzovacieho príslovkového zámena *nikdy, nikam, nikde*. Zobrazené výskyty (obr. 3) sú pre nižšie jazykové úrovne náročné, je potrebné ich zjednodušiť alebo sa nimi tematicky inšpirovať pri príprave jednoduchého cvičenia (obr. 4). Tvorivou nadstavbou tohto cvičenia je napríklad zadanie rozvíjajúce produktívne zručnosti formou **doplňacieho cvičenia** *Doplňte pokračovanie vety*. Je tiež možné vyhľadať vety s výskytom týchto zámen v pilotnej verzii korpusu errkorp, v ktorej sa nachádza viac viet korešpondujúcich s danou jazykovou úrovňou.

⁹ Podľa Maslowovej hierarchie potrieb (Maslow, 1943).

¹⁰ V akvizícnom korpuse errkorp-pilot ide o 101 výskytov zo 137 393 pozícií (15. 10. 2023).

Robiť to systematicky, pokorne a vytrvalo a **nikdy** nehladať spôsob ako sa niečo nedá, ale zdanlivú jednoduchosť rozleptávalo. Táto monolitná jednota pritom **nikdy** neexistovala. Napriek tomu ju generácia otcov vyžadovať slub, ktorý kedysi dala sestre, a **nikdy** neľutovala, že svoj súkromný život odsunula na ľavku. </p><p> Prisahal si, že to už **nikdy** neurobí. Prisahal, že už nezopakuje tú pre ňu umierame. Nech sa preto smútok **nikdy** nespája s naším menom. </p><p> 19. V. 43 </p> lokaj, ktorý sa nikdy, ale naozaj **nikdy** neusmial. Pri pohľade na najmladšieho brata Knighta miesta. </p><p> Na Pyramide. </p><p> Vozičkári tu predtým **nikdy** neboli </p><p> Hore ich v piatok vyviezli terénne autá bezpečne pobudnutie na pomerne ohraničenom priestore. Hole **nikdy** nebudú strediskom typu Álp, Jasnej alebo Chopku zmysluplné divadlo prírody ako najautentickejšej formy bytia. </p><p> **Nikdy** už potom v takom harmonickom súlade neexistovali vo hanbiť. Rozhodnem sa tak, že sa **nikdy** nebudem hanbiť a môžete si byť istý, ma plašíš? Skoro sme havarovali!- **Nikdy** doňho nezapárajte: «Len-len že do toho prostredia zapadne.» </p><p> V Lutile **nikdy** predtým fontánu nemali. „Je to pre sňovaním láska potom padá, aby si ma **nikdy** nemusela karhať, lebo škoda by bola si zahákoval Mikea Gria. </p><p> Chára však zlomyseľné reakcie **nikdy** neopätoval a po zápase ochotne, s úsmevom – ako ti to mám povedať. Ešte **nikdy** som nestál pred niečím podobným.“ </p><p> Mlčky bola základňou rusifikácie Gruzínska. Berija sa neporušil **nikdy**, dokonca ani povrchne. Komunistické učenie nebral celé sa mi to videlo smiešne, ale **nikdy** nevieš, komu čo napadne, keď vytrzievie slub, ktorý som mu vlastne aj tak **nikdy** nedal, pretože ho ani nežiadal, a nestane. Nikdy neochorieš na zákernú chorobu, **nikdy** ti nikto blízky nezomrie, nikdy sa ti

Obrázok 3. Výskyty lemy "nikdy" v korpuse prim-10-0-juls-sane

Obrázok 4: Precvičovanie dvojitej negácie v aplikácii wordwall.net

Automatizačné cvičenia zamerané na správne tvorenie dvojitej negácie v slovenčine zaujmú študenta, ak budú zamerané na reálne komunikačné situácie doplnené o vtipný kontext reflektujúci napríklad známe stereotypy správania členov domácnosti. Zároveň pozitívne motivujeme študenta, ak využijeme dostupné aplikácie transformujúce cvičenie do atraktívnej grafickej podoby (obr. 5). V nasledujúcom cvičení *Mamičkovský jazyk* študent číta hotové správne tvary slovenského (dvojitého) záporu vo výrokoch, ktoré používa mama, a priraduje k nim vety (prevažne) v imperatívne, ktoré sú presným vyjadrením toho, čo má

mama na mysli. Vety v zápore môžu neskôr slúžiť ako materiál na precvičovanie imperatívu:

- Už 10 rokov si ma nikam nepozval... – Pozvi ma niekam!

0:20

Prosím, pomôžte mi pokosiť trávnik!	Prosím, vynesite smet!	Poďme spolu na večeru. Sami - bez detí.	Pomôžte mi nájsť moje okuliare, prosím!	Dnes uvar ty, prosím. Zvládneš to!
Som unavená, sadnem si, ty povyššávaj, prosím!	Nabudúce pečiáš mame tortu ty!	Prosím, urob mi masáž!	Zatvorte okno, prosím!	Kúp mi túto kabelku, prosím!

Nikomu tu nie je zima? Už 10 rokov si ma nikam nepozval...

Nikto mi v záhrade s ničím nepomáha. Nevedela som, že vieš tak dobre piecť.

Už si necítim nohy. Nikto nevidel moje okuliare?

Už dávno ma tak nebolel chrbát... Nič ťažké na tom varení nie je.

Ešte nikdy si mi nekúpil kabelku! Nikto dnes nevyniesol kôš!

Obrázok 5. Precvičovanie negácie/dvojitaj negácie v aplikácii wordwall.net

Po dostatočnom precvičení záporu formou viet, ktoré kognitívne stimulovali študenta práve pomocou hotových správnych tvarov slovies v zápore, je možné zaradiť cvičenie (obr. 6), v ktorom študent sám vytvorí vety obsahujúce negáciu/dvojitú negáciu. Text zadania pripomína pokyn v hre, keďže vyzýva študenta, aby sa stal istým **kódovačom** „mamičkovského jazyka“. Tvorivo sme tak pristúpili nielen k samotnej forme zadania, ale aj k jeho zneniu. Nadstavbou k tomuto cvičeniu môže byť aktivita, v ktorej

- študenti najskôr napíšu 5 najčastejších požiadaviek/príkazov jednotlivých členov rodiny v imperatívne (*Uprac si izbu!*)
- a následne ich zakódujú do vety v zápore (*U nás nikto nevie, ako sa používa vysávač?*). Študenti môžu byť rozdelení do viacerých skupín (*tím mama, tím otec, tím súrodenci, tím babka, tím dedko* a i.).

Priradovacie cvičenie, v ktorom sú **definície** napísané v zápore a zároveň sú sprostredkované študentovi formou interaktívnej online aplikácie (obr. 7), je taktiež efektívnym spôsobom osvojovania si správnych foriem záporu. Doplňujúcim cvičením môže byť:

Zakódujte tieto vety do "mamičkovského jazyka" :)

<https://wordwall.net/play/11488/764/128>

Chodí kupiť maslo, jogurty, šunku a šalát, prosím! prosím.	<input type="text"/>	Ja - nevedieť - kde - ja - hlava - stáť.
Na WC chcem byť sama!	<input type="text"/>	Prečo - ja - môcť - byť - aspoň - na - WC - bez - dieťa (pl.)?
Prosím, nauč sa s Jankom vybrané slová.	<input type="text"/>	Dnes - byť - v - televízia - nič - zaujímavý, -á, -é...
Podaj mi, ovládač, prosím! Prepnem na iný kanál.	<input type="text"/>	Nikto - v - rodina - vedieť - vybrané - slová?
Pomôžte mi, je toho na mňa dnes veľa.	<input type="text"/>	Nikto - všimnúť si - my - nič - nemať - v - chladnička?

Obrázok 6. Transformačné cvičenie na zápor v aplikácii wordwall.net

- transformácia týchto viet na vety o protikladoch: *cholerik, alkoholik, vegetarián, angažovaný človek, domáci* a i.;
- alebo variácia cvičenia, v ktorom sa vyskytnú tzv. „**blúdivé vety**“, ktoré sa omylom ocitnú v inej definícii. Študent musí vety identifikovať a priradiť k správnej definícii: *vegán = Nerob mi praženicu! Nikdy nepijem alkohol.* (= blúdivá veta, ktorá nepatrí k vegánovi) *...nemám v chladničke maslo, nikdy nepijem kávu s mliekom.*

0:08

flegmatik / flegmatička	abstinent / abstinentka	vegán / vegánka	alibista / alibistka	cudzinec / cudzinka
-------------------------	-------------------------	-----------------	----------------------	---------------------

Nikam sa neponáhľam. Neznášam stres. S nikým nemám problém. Nikdy som na nikoho nekričal.

Nejem mäso, nemám v chladničke maslo, nikdy nepijem kávu s mliekom. Nerob mi praženicu!

Nikoho som nevidel. Nič som nepočul.

Nikto ma nepozná. Nikomu nie som povedomý. Nikdy som tu nebol.

Nikdy nepijem alkohol. Nejem ani rumové pralinky. Nikto mi nesmie naliať. Alkohol mi vôbec nechýba.

Submit Answers

Obrázok 7. Priradovacie cvičenie – negácia (wordwall.net)

Na všetkých jazykových úrovniach je možné precvičovať tvorenie záporu formou krátkeho **sebaprezenačného textu** (obr. 8), ktorý môže v kolektíve študentov, ktorí sa dlhodobo poznajú, plniť aj funkciu **hádanky**. V tomto prípade ide o študenta/spolužiaka zo Švajčiarska. Nasledujúci typ cvičenia v aplikácii wordwall.net (obr. 9) patrí do kategórie cvičení rozvíjajúcich produktívne jazykové zručnosti, podporí konverzačnú časť hodiny **náhodným výberom témy** (open the box). Zároveň je priestorom na precvičovanie tvorby výpovedí v zápore.

<p>AHOJTE, TOTO NIE SOM JA :)</p> <p>SEBAPREZENTÁCIA V NEGÁCII</p> 	<p>Nie som z Nemecka. Nehovorím po japonsky. Nemám rád sushi. Nerád vstávam ráno. Ešte som nebol na Marse.</p> <hr/> <p>Nepochádzam z Nemecka, ani z Rakúska. Nehovorím s nikým doma Hochdeutsch. Nikam sa cez leto nechystám, neznášam cestovanie - u nás je aj tak najkrajšie. Nejem čokoládu každý deň, ani nemám milióny v banke.</p>
---	--

Obrázok 8. Sebaprezenačný text vytvorený pomocou negácie

V živote by som nevypil / nevypila...

Nikomu som neupiekla...

Ešte nikdy som neochutnal / neochutnala...

Ešte nikdy som nenavštívil / nenavštívila...

S nikým som nehovoril / nehovorila o...

Obrázok 9. Interaktívna konverzačná hra (open the box) v aplikácii wordwall

Tvorenie viet v zápore môže mať aj formu hry na Tlmočníka u Indiánov (obr. 10). Študenti si vyberú papierik s vetou v „indiánčine“ a pretlmočia ju

spolužiakom: *Ja – nikdy – počuť – o – Biela – tvár = Nikdy som nepočul o Bielej tvári.* Pri vyšších jazykových úrovniach môže byť:

- variáciou tohto cvičenia veta rozstrihaná na slová, takže sa precvičí aj slovosled,
- a jeho pokračovaním úloha (obr. 11) priradiť k vytvoreným vetám substantíva definujúce pragmatický rozmer výroku.

	TLMOČNÍK U INDIÁNOV
	<ol style="list-style-type: none"> Ja - nikdy - počuť - o - Biela - tvár. My - nič - rozumieť - Biela - tvár. Biela - tvár - nikdy - vidieť - nijaký - tomahawk? Ešte - nikto - nikdy - vstúpiť - do - moje - típi.
	<ol style="list-style-type: none"> Biela - tvár - nikto - povedať - nič - o - Apači!

Obrázok 10. Hra Tlmočník u Indiánov

Slovosled v spojení s negáciou sa môže precvičovať aj formou hry Príbeh, ktorý sa stane (obr. 12) . Na tabuli je napísaná prvá veta: *Nečítal som.* Študenti si vyberú lístoček so slovom, ktoré musia správne umiestniť vo vete (dopísať do vety), napr. *nič = Nič som nečítal. / Nečítal som nič.*

0:03

vyhrážanie
prekvapenie
bariéra
"neznalosť"
nedôvera

Biela tvár ešte nikdy nevidela žiaden tomahawk?

Biela tvár nepovie nikomu nič o Apačovi, lebo bude zle!

Ešte nikto nikdy nevstúpil do môjho típi.

Nikdy som nič nepočul o Bielej tvári. =

Bielej tvári nič nerozumiem.

☰
Submit Answers
🔊 🔍

Obrázok 11. Priradovacie cvičenie Indián - negácia (wordwall.net)

<p>Nečítal som.</p> <p>NIČ</p> <p>Nič som nečítal.</p> <p>VČERA</p> <p>Včera som nič nečítal.</p> <p>VEČER</p> <p>Včera večer som nič nečítal.</p> <p>NIKTO (obj.)</p> <p>Včera večer som nikomu nič nečítal.</p>	<p>Príbeh, ktorý sa stane</p>
---	--

Obrázok 12. Aktivita na precvičovanie negácie Príbeh, ktorý sa stane

3. Tvorivé cvičenia na elimináciu chýb typu *word0*, *word1*, *phrase* a *substword*

Chyba *word1* a *word0*. Špecifickým príkladom chýb študentov sú redundantné (*word1*) alebo chýbajúce (*word0*) slová. V akvizíčnom korpuse *errkorp-pilot* je uvedených 495 výskytov chyby typu *word1* a išlo najčastejšie o tieto tvary: *sa* (50), *to* (37), *si* (27), *a* (21), *je* (16), *ako* (12).¹¹ Zároveň korpus odkazuje na 926 výskytov chyby typu *word0*, pričom najfrekvencovanejšie tvary sú: *sa* (145), *si* (126), *to* (76), *je* (52), *a* (37), *že* (33), *tam* (33), *by* (19)¹². Z tejto štatistiky vyplýva, že primárnym problémom študentov osvojujúcich si slovenčinu ako CJ/DJ je používanie zvrätneho segmentu *sa/si*, resp. reflexívnych verb.

Jedným zo spôsobov precvičovania zvrätných sloviess je väčšinou ich zmysluplné používanie (čítanie, hovorenie) v praktických komunikačných

¹¹ Ak sa pozrieme bližšie na dve najfrekvencovanejšie chyby z hľadiska metadát, študenti, ktorí chybu v segmente *sa* urobili, pochádzali na základe relatívnej frekvencie najčastejšie z Ukrajiny, Ruska, Bulharska a Talianska, resp. tieto jazyky uvádzali ako svoje materinské jazyky. Podľa relatívnej frekvencie sa chyba v korpuse najčastejšie vyskytuje na jazykových úrovniach B2, C1, B1. Pokiaľ ide o zámeno *to*, poradie krajín je zmenené: Španielsko, Čína, Kórea Ukrajina, Bulharsko. Podľa relatívnej frekvencie sa tento typ chyby vyskytuje najčastejšie na týchto jazykových úrovniach: A2.2, B2, A2.1, B1. (online prístup ku korpusu 15. 10. 2023)

¹² Študenti, ktorí chybu v segmente *sa* urobili, na základe relatívnej frekvencie, pochádzali najčastejšie z Litvy, Turecka, Nórska a Maďarska, resp. tieto jazyky uvádzali ako svoje materinské jazyky. Podľa relatívnej frekvencie sa chyba v korpuse najčastejšie vyskytuje na jazykových úrovniach B2, B1 a C1. Pokiaľ ide o segment *si*, poradie krajín je zmenené: Nórsko, Maďarsko, Tatársko, Turecko. Podľa relatívnej frekvencie sa tento typ chyby vyskytuje najčastejšie na týchto jazykových úrovniach: A2.2, C1 a B1. (online prístup ku korpusu 15. 10. 2023)

kontextoch s využitím hotových fráz. Tie sú zvyčajne súčasťou krátkych dialógov alebo textov (*reštaurácia (A1): dať si, objednať si, prosiť si; denný plán (A1): sprchovať sa, obliekať sa, učiť sa, prechádzať sa*). Môžu však byť napríklad súčasťou akéhosi **osobného dotazníka** (obr. 13) študenta (Moje nové ja), v ktorom študent zameria svoju pozornosť na dopĺňanie informácií o svojom ideálnom ja, alebo o sebe pred 10 rokmi (Môj stroj času), alebo o sebe o 20 rokov (Moje staršie ja)¹³ a zároveň si fixuje reflexívne verbá. Jednoduchšou formou automatizácie správnych tvarov zvrtných sloviess v online aplikácii wordwall.net je krátka konverzačná aktivita (obr. 14).

MOJE NOVÉ JA

- V reštaurácii si dám ...*!ahký šalát... s ...minerálkou... .*
 - Ako dezert si objednám ...*ovocný šalát... .*
 - Umývam sa ...*v studenej vode... .*
 - Sprchujem sa ...*každé ráno o 6:00... .*
 - Obliekam sa ...*2 minúty... .*
 - Zaregistrujem sa ...*na kurz francúzštiny... .*
 - Stresujem sa ...*menej... .*
 - Učím sa ...*francúzštinu každý deň 20 minút... .*
 - Zoznámim sa ...*s dievčaťom z Francúzska, s ktorým každý deň cestujem... .*
 - Stretnem sa ...*s trénerom vo fitness centre.*

Obrázok 13. Návrh aktivity na zvrtné slovesá: osobný dotazník

The image shows a digital interface with six cards arranged in a 2x3 grid, each with a spiral binding on the left. The cards contain the following text:

- Card 1 (top-left):** Aký hudobný štýl sa vám páči: rock, pop alebo džez? Páči sa mi...
- Card 2 (top-middle):** Kde sa učíte nové slovička: doma, v autobuse alebo v knižnici? Nové slovička sa učím...
- Card 3 (top-right):** Kedy sa sprchujete: ráno, večer alebo aj-aj? Sprchujem sa...
- Card 4 (bottom-left):** Čo si vždy objednáte v kaviarni: kávu, čaj alebo limonádu? Objednám si...
- Card 5 (bottom-middle):** S kým sa vždy na Vianoce stretnete: s rodičmi, s kamarátmi alebo s kolegami? Stretnem sa s...
- Card 6 (bottom-right):** Čo si zvyčajne dáte v talianskej reštaurácii: pizzu, špagety alebo tiramisu? Dám si...

Obrázok 14. Automatizačné cvičenie na zvrtné slovesá (A1)

¹³ Vyexcerpovali sme si 33 reflexívnych verb uvedených v slovníku učebnice Krížom-krážom A1 (2018), vybrali sme z nich tie, ktoré sú podľa nás relevantnými reprezentantmi lexikálneho minima na danej jazykovej úrovni.

Chyba phrase. Pedagogická prax potvrdzuje, že aj študenti na vyššej jazykovej úrovni si často fosilizujú chybné používanie ustáleného spojenia mať rád vs. rád niečo robiť (*mám rád kupovať vs. rád kupujem, páči sa mi vs. chutí mi*). Práve tieto spojenia sa tiež vyskytujú v chybovom korpuse s tagom phrase (*mám rada cestovať – rada cestujem*). Je dôležité tieto precvičovať pomocou konkrétnych modelov, pričom „predpokladom správneho používania modelov v komunikácii je popri formálnom zvládnutí paradigiem pochopenie základných významov príslušných jednotiek vzhľadom na nominačnú, komunikačnú a pragmatickú funkciu, ako aj uvedomenie si medzirovinných súvislostí“ (Pekarovičová, 2015: 236 – 237).

Na nižších jazykových úrovniach sa dá tejto chybe predchádzať opakovaným čítaním, počúvaním a vyslovovaním správnych spojení v jednoduchých interaktívnych cvičeniach online (obr. 15 – Spojte., obr. 16 – pexeso) alebo formou kartičkových aktivít. Počas nich študenti chodia po triede, pýtajú sa kolegov otázky na základe informácií na kartičkách, ktoré dostali od učiteľa (A: (kartička s otázkou) *Máš rád športové autá?* B: (kartička „pretekár“) *Áno, mám rád športové autá. Som pretekár. / Nie, nemám rád športové autá. Som baletka.*). Kartičky najskôr obsahujú len jeden typ spojenia (pretekár: *Mám rád autá. Mám rád atmosféru v garáži.* a i.; letuška: *Mám rada komunikáciu s novými ľuďmi. Mám rada lietanie.*), neskôr môžu byť použité kartičky s kombináciou spojenia mať rád vs. rád robiť.

0:35

Mám rada rýchlosť a športové autá. Mám rada vôňu benzínu a mám rada svoj tím v garáži. Som... .

pretekárka stevard chirurgička

Obrázok 15. Priraďovanie – mať rád vs. rád robiť niečo - wordwall.net

Obrázok 16. Pexeso – mať rád vs. rád robiť niečo - wordwall.net

Na vyšších jazykových úrovniach sa môžu priradovacie cvičenia zamerať napríklad na definovanie ľudských temperamentov formou **textovej hádanky**:

*Mám rád spoločnosť a som rád stredobodom pozornosti. Mám rád smiech a rád rozprávam príbehy. Nemám rád samotu a nerád sedím v kúte. Nemám rád nudný život na dedine. Nerád pracujem individuálne. Kto som?
(cholerik – sangvinik – flegmatik – melancholik).*

Zároveň sa dajú využiť dopĺňacie cvičenia formou nedokončených výpovedí:

Obrázok č. 17. Príklad konverzačného cvičenia

Aj na vyšších jazykových úrovniach sa dajú tieto výpovede variovať a prispôbiť preberanej téme: *Počas skúškového obdobia rád/rada...*, *Na divadelnom predstavení rád/rada...*, *Svadobní hostia radi...*, *Vynálezcovia boli ľudia, ktorí radi...*, *Sociológovia (sa) radi...*. Zároveň takýto typ cvičení obohatí kolektív aj po ľudskej stránke, študenti zistia o sebe zaujímavé informácie a zároveň sa vytvorí priestor na rozšírenie slovnej zásoby v zmysluplných výrokoch opisujúcich bezprostrednú realitu jednotlivcov a zaujímavých osobností alebo si študenti obohatia lexiku vo výrokoch komentujúcich dianie v spoločnosti.

Ďalšími príkladmi chýb typu phrase sú napríklad tieto spojenia: *všetko, čo by nás obšťastňovalo* (správ. čo by nás robilo šťastnými), *nemám žiadne želanie žiť* (správ. *nemám chuť žiť*), *vôňu novootvorenej* (správ. *novej/novokúpenej*) knihy, že sa ti podarí veľmi dobre (správ. *že sa ti bude dobre dariť*), *robím veľmi šport* (správ. *veľa športujem*), *po prvýkrát sa môže zdať* (správ. *na prvý pohľad sa môže zdať*)¹⁴ a i.

Chyba substword. V akvizičnom korpuse errkorp-pilot sa chyba typu *substword* vyskytuje 2011 ráz. Súbor tejto kategórie chýb reprezentuje bohatý zdroj dát, na ktorých sa dá tvorivo precvičovať správne používanie problematických lexém. Príkladom týchto opráv sú napríklad nasledujúce vety alebo spojenia:

- *Bola som v galérii* (správ. *obchode*) *nakupovať*. (pl)
- *Starostlivo sme zabaľovali* (správ. *obaľovali*) *tie učebnice...*
- *pripomínajú vôňu čerstvých* (správ. *nových*) učebníc, *PVC obálok* (správ. *obalov*)... (sl)
- *...vinou je príslušenstvo* (správ. *príslušnosť*) *k istež menšine* (pl)
- *...no riedko* (správ. *zriedka*) *sa dá vidieť* (fi)
- *...teplota neprejde* (správ. *nepresiahne*) *40 stupňov* (fi)
- *...lebo tento komunikačný* (správ. *dopravný*) *prostriedok používa iba elektrinu* (pl)¹⁵

Výber správnych lexém môžeme precvičovať štandardným typom dichotomických cvičení, napríklad:

Zakrúžkujte správnu možnosť:

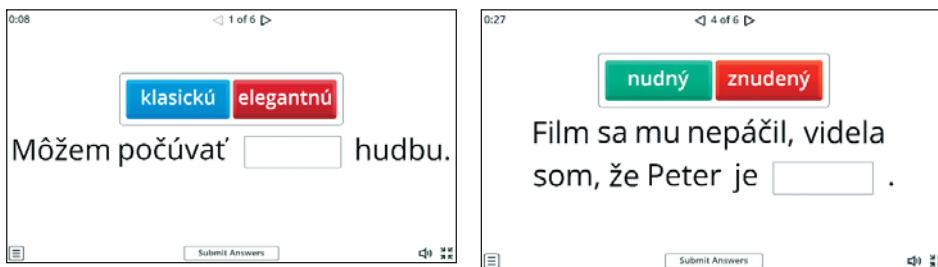
- *Bola som v galérii/v obchode nakupovať potraviny na oslavu. Boli v galérii/v obchode na vernisáži a kúpili si tam obraz.*
- *Darčeky sme zabaľovali/obaľovali do krásneho baliaceho papiera. Moji súrodenci zabaľovali/obaľovali syr v múke, vajičku a strúhanke.*
- *Kuchyňa bola plná čerstvých/nových koláčov. Pult v kníhkupectve bol plný čerstvých/nových knižných titulov.*

Exercpciou chyby typu *substword* sa dá vymedziť relevantný zoznam

¹⁴ Errkorp-pilot, 2022.

¹⁵ Tamže.

problematických slov na jednotlivých jazykových úrovniach (A2.2: *doma – domov, klasický – elegantný, nudný – znudený, zrejme – samozrejme, oženila – vydala, členok - člen*¹⁶) a pripraviť online cvičenia alebo aktivity a hry, ktoré budú pre študentov didakticky zaujímavejšie. Základným typom jednoduchej inovácie je transformácia dichotomických cvičení na graficky zaujímavejšie cvičenia v online prostredí wordwall (obr. 18 a obr. 19).

Obrázok 18 a 19. Lexikálne cvičenie vo wordwalle

Na vyššej jazykovej úrovni B2 sa v pilotnej verzii errkorpu vyskytuje 821 chýb typu *substword* a tieto často ukazujú na zámenu, nesprávne použitie slov s rovnakým slovotvorným základom alebo synonymá, ktoré v danej kolokácii alebo širšom kontexte nie sú použité správne. Príkladom chybné použitých lexém sú napríklad tieto dvojice slov: *zánik – zmiznutie, trh – trhovisko, potrebné pre – potrebné na, diskutabilný – diskutovaný, kondícia – stav, jednotný – jednotlivý, obyčajný – bežný, záleží – závisí, strany – stránky, rozumieme – pochopíme, účastník – účastníčka, môžeš – vieš* a i. Osvojenie si správneho použitia problematických lexém sa aj na tejto úrovni dá precvičovať štandardným spôsobom napríklad priradovacími cvičeniami typu *Spojte*: alebo inovatívne, t. j. aktivitou podporujúcou rovesnícke učenie.

Spojte:

1. Zánik 2. Diskutovaný, -á, -é 3. Zmiznutie 4. Svetový, -á, -é 5. Známy, -a, -e bratislavský, -á, -é 6. Diskutabilné je,	a) či manažér bez praxe zvládne náš začínajúci tím. b) téma výrazne polarizovala spoločnosť. c) Rímskej ríše je významným medzníkom v dejinách. d) trh v čase krízy výrazne stagnuje. e) trhovisko ponúka zákazníkom ovocie, zeleninu, syry a mäso od malých farmárov. f) 15-ročného chlapca rezonovalo v spoločnosti roky.

¹⁶ Tamže.

Aktivitou, ktorá podporuje rovesnícke učenie a zároveň môže utvrdzovať správne používanie lexémy v správnej kolokácii alebo v správnom kontexte, je napríklad konverzačná aktivita TOP3, v ktorej študenti hľadajú u svojich spolužiakov 3 najfrekventovanejšie odpovede na ponúkané témy. Spolužiaci musia na otázky odpovedať celou vetou. Otázky môžu byť napísané na pracovnom liste v prvom stĺpci a v nasledujúcich 3 stĺpcoch bude priestor na zapísanie odpovedí. Na konci aktivity prečíta každý študent 3 najzaujímavejšie alebo najvtipnejšie odpovede. V triede tak zaznie správne použitie slovíčka nahlas a zároveň sa študenti medzi sebou viac spoznajú.

- Ktoré 3 aktivity robíš počas bežného dňa vždy?
- Na ktorých 3 ľuďoch ti najviac záleží?
- Vymenuj svoje 3 dobré stránky.
- Ktoré 3 veci by si si kúpil dnes na trhovisku?
- Ktoré 3 veci vieš robiť lepšie ako pred rokom?
- Ktoré 3 veci môžeš robiť, lebo si dospelý?

Zároveň sa dá na automatizáciu správneho použitia daného slovíčka využiť aj aktivita prezentovaná na obr. 17.

Akvizičný korpus errkorp-pilot ponúka bohatý materiál príkladov na chyby typu *substword* prítomných v širokej variete kolokácií a kontextov v písaných textoch študentov učiacich sa slovenčinu ako CJ/DJ.

Literatúra

- Boud, D., Cohen, R., Sampson, J. (2013). *Peer learning in higher education*. Routledge.
- BIGGS, J. (2014). Constructive alignment in university teaching. V P. Kandlbinder (Ed.), *HERDSA Review of Higher Education*, Vol I. Herdsa Publications.
- Eliášová, V. (2011). *Tvorivé písanie a možnosti jeho využitia v edukačnom procese*. Univerzita Komenského v Bratislave.
- Errkorp-pilot (2022). *Korpus textov študentov učiacich sa slovenčinu ako cudzí jazyk – errkorp-pilot*. Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Filozofická fakulta Univerzity Komenského. <https://korpus.sk>
- Hrdlička, M. (2016). O didaktické gramaticke. V J. Pekarovičová, Z. Hargašová (Eds.), *Slovenčina (nielen) ako cudzí jazyk v súvislostiach II*. (str. 26 – 37). Univerzita Komenského v Bratislave.
- Kapp, K. M. (2012). *The gamification of learning and instruction: Game-based methods and strategies for training and education*. Pfeiffer.
- Kotková, R. (2017). *Čeština nerodilých mluvčích s mateřským jazykem neslovan-ským*. Karolinum.

- Marcus, G. F. (1993). Negative evidence in language acquisition. *Cognition*, 46(1), 53–85. http://www2.denizyuret.com/ref/marcus_gf/marcus93.pdf
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50 (4), 370 – 396. <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>
- Mošaťová, M., Kollárová, P., Ľos Ivoríková, H. (2023). Negácia v písaných textoch cudzincov učiacich sa slovenčinu ako cudzí jazyk. V M. Mošaťová, P. Kollárová (Eds.), *Slovenčina (nielen) ako cudzí jazyk v súvislostiach III*. Univerzita Komenského v Bratislave.
- Pekarovičová, J. (2015). Prezentácia a osvojovanie gramatiky slovenčiny ako cudzieho jazyka. V J. Pekarovičová, M. Vojtech (Eds.), *Studia Academica Slovaca*, 234 – 251.
- Szobiová, E. (1999). *Tvorivosť, od záhady k poznaniu: chápanie, zisťovanie a rozvíjanie tvorivosti*. Stimul.
- Švec, V. (1998). *Kľúčové dovednosti ve vyučování a výcviku*. Pedagogická fakulta MU.
- Zelina, M., Jaššová, E. (1984). *Tvorivosť – piata dimenzia*. Smena.
- Korpus textov študentov učiacich sa slovenčinu ako cudzí jazyk – errkorp-pilot*. Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Filozofická fakulta Univerzity Komenského 2022. Dostupné na: <https://korpuz.sk>

Хелена Љос Иворикова

КРЕАТИВНА НАСТАВА И ЊЕН ДОПРИНОС У ОТКЛАЊАЊУ ГРЕШАКА КОД ПОЛАЗНИКА КОЈИ УЧЕ СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК КАО СТРАНИ/ДРУГИ ЈЕЗИК

Резиме

Креативност, која почива на два основна стуба дефинисана као новина и смисленост, има велики језичкодидактички потенцијал и у настави словачког као страног/другог језика (СЈ/ДЈ). Креативни начини усвајања или аутоматизације језичке појаве могу допринети ефикасном отклањању грешака. Смислене креативне активности и вежбе усмерене на грешке типа ‘substword’, ‘word0/1’ и ‘phrase’ из корпуса ‘errkorp-pilot’, пример су ефикасног алата за отклањање поменутих грешака. Иновативна настава, која подржава наставу усредсређену на ученика и вршњачко учење, испуњава једну од највећих потреба – самоостварење. Захваљујући овим концептима и методама полазници бивају мотивисанији и активнији.

Кључне речи: усвајање словачког као страног/другог језика, креативност, errkorp-pilot, међујезик, језичке грешке

Helena Ľos Ivoríková

**CREATIVE TEACHING AND ITS BENEFIT IN ELIMINATING THE MISTAKES
OF STUDENTS LEARNING SLOVAK LANGUAGE AS A FL/SL**

Summary

Creativity, grounded in two fundamental pillars defined as novelty and meaningfulness, holds significant linguodidactic potential in the instruction of Slovak as a foreign/second language (FL/SL). Innovative methods of acquiring or automating language phenomena can contribute to the effective elimination of errors. Meaningful creative activities and exercises targeting errors such as subword, word0/1, and phrase types from the acquisition corpus errkorp-pilot serve as an example of an efficient tool for rectifying the aforementioned errors. Innovative teaching that supports student-centered and peer learning fulfills one of the highest needs – self-realization. Students, thanks to these concepts and methods, will be more motivated and engaged.

Keywords: acquiring Slovak as a foreign/second language, creativity, errkorp-pilot, interlanguage, linguistic errors